

BORISZ SZTOJKOVSKI

A szerb történetírás a középkori szerb–magyar kapcsolatokról*

Az oszmán hódítás a szerb és a magyar történelemben egyaránt határozott cezúra; mindaz, ami előtte történt, mindkét ország számára a középkort jelenti. A középkori Szerbia és a szerb nép középkori története szempontjából a magyar történelemnek kiemelkedő szerep jutott, így az is természetes, hogy a két szomszédos ország és a két nép történetének elbeszélésében jelentős szerepet kapott a szerb–magyar viszony leírása. Tanulmányunk elsősorban a szerb történettudománynak az elmúlt két évtizedben e tárgyban született alkotásairól számol be. E művek azonban nem jöhettek volna létre a jugoszláv korszak történetírása nélkül, ezért – amennyiben ez szükséges volt – az áttekintés a múlt évszázad hatvanas éveig is visszanyúlik. A magyar történettudomány a szerb történetírás műveit és annak eredményeit alig ismeri, részben azért, mert nagyon kevesen olvasnak szerbül, részben pedig azért, mivel e művek alig jutottak el Magyarországra. Itt az ideje tehát, hogy szemlét tartsunk arról, mit írtak a szerb medievisták e kapcsolatok történetéről.

Áttekintésünk elején egy fontos terminológiai kérdést kell tisztáznunk, amely nélkül már a később idézendő munkák címeit is nehéz lenne értelmezni. A szerb történetírásban – miként a volt jugoszláv, a mai horvát, valamint a bosnyák szakirodalomban – Magyarország, azaz a Magyar Királyság megjelölésére az *Ugarska* kifejezést használták és használják ma is. E fogalmat alkalmazzák Trianonig a magyar állam minden korszakára, a középkori Magyar Királyságra és a Habsburg-monarchia, majd az Osztrák–Magyar Monarchia keretein belül létezett államra egyaránt, a trianoni békeszerződés utáni Magyarország azonban a *Mađarska* nevet viseli.

Ugyancsak az irodalmi áttekintésünk elején kell megállapítani azt is, hogy mindmáig nem jelent meg olyan monográfia vagy tanulmány, amely a szerb–magyar viszonyt az egész középkorra nézve áttekintené. A szerb és jugoszláv történészek, irodalomtörténészek és művészettörténészek azonban már egy jó évszázada foglalkoznak e viszony egyes részletkérdéseivel. Hasonló a helyzet magyar részről is: e témáról csupán egy szócikk született a *Korai magyar történeti lexikonban*, amely a két állam közti események történetét Zsigmond király koráig dolgozza fel.

Nemcsak egy átfogó, az egész középkorra vonatkozó, a szerb–magyar viszonyrendszert tárgyaló tanulmány hiányzik, de nem dolgozták fel az egyes al-

* A tanulmány a Magyar Történelmi Társulat által szervezett és ugyanezen cím alatt tartott előadás szerkesztett változata. Az előadás az ELTE Bölcsészettudományi Karán 2014. március 20-án hangzott el

korszakok e vonatkozású történetét sem. Hiányzik például a Nemanjic- (magyarul Nemanjida) dinasztia idejének vagy az egyes szerb uralkodók országglása alatti kapcsolatoknak a bemutatása is. Nem dolgozták fel részletesen sem Nemanja István, sem Dusán István cár, sem Lazarevics István, sem pedig Brankovics György uralkodásának magyar kapcsolatait. A közeljövőben e sorok írójának tollából jelenik majd meg Lázár fejedelem uralmának – pontosabban 1376-tól 1389-ig terjedő korszakának – magyar kapcsolatairól egy tanulmány, továbbá egy másik cikk a szerb–magyar viszonyról Stefan Nemanja nagyzsupán, illetve Nemanja István korában.¹

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a szerb történetírásban ne foglalkoztak volna a középkori szerb–magyar kapcsolatokkal. Valójában csak az összefoglaló művek hiányoznak. A jugoszláv és a szerb történészek ugyanis egy-egy részlettéma kifejtésekor többször is érintették e kérdést. Nagyon hiányoznak azonban a művészettörténeti és az irodalmi találkozási pontok feldolgozásai. Magyar részről többen felhívták már a figyelmet az építészeti és más művészeti párhuzamokra, a szerbiai művekben azonban csak elvétve említik meg ezeket. Kivétel az *Istorija Mađara* című könyv Rokay Péter által írt fejezete, ahol a szerző röviden felsorolja e hasonlóságokat.

Az említett *Istorija Mađara* (A magyarok története) az egyetlen szerb nyelvű összefoglaló történeti mű, amely a magyar nép és Magyarország egész történetét az ősmagyar kortól a rendszerváltásig tárgyalja. A könyv négy újvidéki egyetemi tanár, Rokay Péter, Györe Zoltán, a korán elhunyt Pál Tibor és Aleksandar Kasaš műve. Középkori részét Rokay Péter írta, ebben nagyon sok adat található a szerb–magyar kapcsolatokra is.² Az *Istorija Mađara* mellett egy másik fontos alapművet kell megemlítenünk, az *Istorija srpskog naroda*t (A szerb nép története). A tízkötetes, terjedelmes munka a szlávok letelepedésétől az I. világháborúig tárgyalja a szerbség történetét. A múlt század nyolcvanas éveiben látott először napvilágot, azóta többször kiadták utánnymásban. A számunkra fontos középkori részek az első két kötetben kaptak helyet. E kötetek fejezeteit neves medievisták, főleg belgrádi professzorok írták: Jovanka Kalić, Sima Ćirković, Momčilo Spremić és Dimitrije Bogdanović, ez utóbbi az egyik legismertebb középkoros irodalomtörténész.³

E két összefoglaló mellett a szerb–magyar kapcsolatok történetére vonatkozó adatokat több más tanulmányban is találhatunk. Mindenekelőtt Jovanka Kalić professzor asszony, akadémikus, az egyik legnagyobb élő szerbiai középkortörténész munkásságát kell megemlítenünk. Kalić cikkei és könyvei mindmáig megkerülhetetlenek azok számára, akik a szerb–magyar középkori kapcsolatokkal akarnak

1 Mindkettő sajtó alatt. Korábban írtunk már egy tanulmányt Jovan Nenad Cserni felkelésének történetéről. Jovan Nenad (Cserni Jován) felkelése és a magyarok. In: Magyar–szerb kapcsolatok a történelemben 2001-ig. Eötvös József Főiskola, Baja, 2012. 57–65. Egy másik munkánk Niš városának bizánci és magyar kapcsolatairól szól. Niš u vizantijsko–ugarskim odnosima u XI i XII vek. In: Niš i Vizantija. Zbornik radova. VII. Ured. Miša Rakocija. Prosveta, Niš, 2009. 383–394.

2 *Petar Rokai–Zoltan Dere–Tibor Pal–Aleksandar Kasaš*: Istorija Mađara. Clio, Beograd, 2002.

3 A további lábjegyzetekben csak válogatott bibliográfiát közlök, különös tekintettel a legújabb művekre. A művek szerzőinek neve a művek rövid ismertetésével együtt a szövegben található.

foglalkozni. A történész asszony elsősorban a 12. századot kutatta, de ő írt például elsőként a szerb despoták budai palotájáról is. Számos munkája közül meg kell említeni egy 1997-ben megjelent cikkét Belos bánról, amely Belos eleddig egyetlen teljes életrajza. Ő készítette el II. Uros szerb nagyzsupán – a magyar Ilona királyné fivérének – biográfiáját. Egyik legtöbbet forgatott műve a Belgrád középkori történetéről szóló monográfiája.⁴ Garai Miklós és Lazarevics István despota viszonyáról szóló értekezése 2005-ben jelent meg. Megírta a 12. századi Zimony történetét, ahol az első keresztes háborúról, ennek következményeiről és Szerbiára, valamint Magyarországra déli részére gyakorolt hatásáról értekezett. A szerb–magyar kapcsolatok történetéről több részlet olvasható a *Szerbek a kései középkorban* című könyvében.⁵

A késő középkori szerb történelemben a magyar kapcsolatoknak különösen fontos szerep jutott, ezért természetes, hogy e korszakról több tanulmány is készült. Az újvidéki egyetem négy oktatója, Rokay Péter, Nenad Lemajić, Snežana Božanić és a már elhunyt Dušanka Dinić-Knežević munkásságának jelentős része e korszakhoz kapcsolódik.

A magyar nyelven is publikáló Rokay Péter több tanulmányt közölt a magyarországi szerbek elsősorban 15. századi történetéről. Így írt a katolikus egyháznak tizedet fizető szerbekről, a szerbség magyarországi megtelepedéséről, a szerb jobbagyok 15. századi helyzetéről, I. Ulászló király 1444-es kruseváci tartózkodásáról, összehasonlította a két államalapítót, Szent Istvánt és Nemanja Istvánt. Luxemburgi Zsigmond balkáni politikájáról több munkája is napvilágot látott. Feldolgozta Zsigmond király utolsó éveinek balkáni politikáját és Zsigmond király viszonyát Szerbiával a rigómezei csata után. Az elmúlt hat-hét esztendőben Rokay Péter mindkét nyelven írt tanulmányokat az úgynevezett Bocskai-koronáról, a szerb despoták egykori koronájáról, amellyel Bocskai Istvánt megkoronázták.⁶

4 Palata srpskih despota u Budimu. Zograf 6. (1975) 51–58.; Župan Beloš. Zbornik radova Vizantološkog instituta 38. (1997) 63–81.; Raški veliki župan Uroš I. Zbornik radova Vizantološkog instituta 12. (1970) 21–37.; Beograd u srednjem veku. Srpska književna zadruga, Beograd, 1967.

5 Podaci Alberta Ahenskog o ugarsko–vizantijskim odnosima krajem XI veka. Zbornik Filozofskog fakulteta 10. (1968) 1. sz. 183–191.; Zemun u XII veku. Zbornik radova Vizantološkog instituta 13. (1971) 27–56.; Despot Stefan i Nikola II Gorjanski. Istraživanja 16. (2005) 95–102.; Srbi u poznom srednjem veku. 2. kiad. Službeni list SRJ, Beograd, 2012.

6 Poslednje godine balkanske politike kralja Žigmunda (1435–1437). Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu 12. (1969) 1. sz. 89–109.; Prilog poznavanju položaja Srba u Ugarskoj u XV veku. Zbornik za istoriju Matice srpske 6. (1972) 87–91.; Egy ismeretlen Janus Pannonius oklevél. Hungarológiai Közlemények 9. (1971) 5–15.; Boravak ugarskog kralja Vladislava I kod Kruševca 1444. godine. Zbornik Filozofskog fakulteta 15. (1985) 1. sz. 145–150.; Kralj Žigmund i Ugarska prema Srbiji posle Kosovske bitke. Glas SAN 9. (1996) 145–150.; A szerbek betelepülése Délmagyarországra a XV. században. In: A szerbek Magyarországon. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1991. 51–62.; Sveti vladar, osnivač dinastije i države Stefan Nemanja i Sveti Stefan. In: Međunarodni naučni skup Stefan Nemanja–Sveti Simeon Mirotočivi – istorija i predanje. Szerk. Jovanka Kalić. SANU, Beograd, 2000.; Bocskai István és a bosnyák korona. In: „Frigy és békesség legyen...” A bécsi és a zsitvatoroki béke. Szerk. Papp Klára–Jeney-Tóth Annamária. DE Történeti Intézet–Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat, Debrecen, 2006. (A Bocskai-szabadságharc 400. évfordulója 8.) 59–65.; Tragom puteva krune srpskih despota. In: Pad Srpske despotovine 1459. SANU, Beograd, 2011. (Naučni skupovi 134. – Odeljenje istorijskih nauka 32.) 429–439.

Azt, hogy Lazarevics István hadserege Szepes megyében harcolt a husziták ellen, már régóta ismert volt Konstantin filozófus krónikájából, azonban Rokay Péter ezt egy újabb adattal egészítette ki, és ennek alapján írta meg a despota seregének szepesi tevékenységét.⁷

Dušanka Dinić-Knežević munkásságából témánk szempontjából a szeremségi Brankovics családról és a középkori dél-magyarországi városok szláv, illetve szerb lakosságáról szóló tanulmányát kell kiemelnünk.⁸ Dinić-Knežević munkáihoz minden rendelkezésére álló irodalmat felhasznált, nem maradtak ki a magyar nyelvűek sem. Akárcsak Sima Ćirković és Rokay Péter, nemcsak a kiadott forrásokat ismerte, hanem használt olyanokat is, amelyek csak a levéltárakban találhatóak. A szláv lakosságról szóló cikkéhez nagy anyagot gyűjtött a Magyar Országos Levéltárban. Munkáját két közeli tanítványa, Nenad Lemajić és Snežana Božanić folytatták. Mindketten a szerb állam bukása után Dél-Magyarországra települt szerb nemességgel és e vidék történetével foglalkoztak. Snežana Božanić több cikket publikált a Brankovicsokról. Az irodalomtörténész Svetlana Tomin⁹ mellett ma ő számít a dinasztia legavatottabb szakértőjének. A Brankovicsok politikai tevékenysége mellett foglalkozott vallás- és művészetpártoló tevékenységükkel is. Megírta az uralkodócsalád havasalföldi és moldvai vajdákhoz fűződő viszonyát.¹⁰ Nenad Lemajić fő kutatási területe a késő középkori Magyarországon élő szerb nemesség. E programba illeszkedik a Bakics, Belmuzsevity és Jaksics (Bakić, Belmužević, Jakšić) családotokról készített adatgyűjtése, amely e családok birtokait, társadalmi helyzetét tárgyalja. Lemajić e munkájához felhasználta a magyar történeti kutatás eredményeit is.¹¹

A macsói bánóság, az Árpád-házi királyok déli expanziós politikájának következményeként létrejött, majd határvédelmi célokat szolgáló, egészen a kései középkorig fennállt közigazgatási egység kezdetben a hercegek, majd a macsói bánok közvetlen irányítása alatt állt. E Száván túli terület határai szinte folyamatosan változtak. A macsói bánóság Erisz almájának bizonyult Szerbia és Magyarország között, e vidék fölött a két ország nemcsak vitatkozott, hanem hadakozott is. Ezek után természetes, hogy a szerb történetírás kiemelt érdeklődést tanúsított a terület iránt.

7 Ratnici despota Stefana Lazarevića u Slovačkoj prema svedočanstvu Spiške hronike. In: Z dejin slovensko-srbskych vztahov. Acta historica Posoniensia 19. (2012) 11–14.

8 Sremski Brankovići. Istraživanja 4. (1975) 5–47.; Slovenski živalj u urbanim naseljima srednjovekovne južne Ugarske. Zbornik Matice srpske za istoriju 37. (1988) 7–42.

9 Vladika Maksim Branković. Platoneum, Novi Sad, 2007.

10 Srem u periodu od 1502. do 1526. godine. Spomenica Istorijskog arhiva „Srem” 6. (2007) 72–90; Prilog proučavanju problema srpsko-ugarske granice početkom XIV veka. In: Međunarodni zbornik radova Srpsko-mađarski odnosi kroz istoriju. Filozofski fakultet, Novi Sad, 2007. 51–66. Szükséges megjegyezni hogy két általa írt munka a Brankovicsokról sajtó alatt van, egy román, a másik pedig szerb nyelven.

11 Műveinek nagy része megtalálható e gyűjteményes kötetben: Srpska elita na prelomu epoha. Istorijiski arhiv Srem, Sremska Mitrovica–Istočno Sarajevo, 2006. Témánk szempontjából érdekes még: Ugovor u Tati između despota Stefana Lazarevića i Žigmunda Luksemburškog. Istočno Sarajevo, 2007. (Radovi Filozofskog fakulteta 8.); Srpsko stanovništvo Banata i Pomorišja u XV i XVI veku. In: Srednjovekovna naselja na tlu Vojvodine. Istorijiski događaji i procesi. Ured. Djura Hardi. Novi Sad–Sremska Mitrovica, 2013.

A macsói bánásgról és a macsói várról hat évvel ezelőtt írt egy részletes tanulmányt az azóta elhunyt Sima Ćirković, aki e művében nemcsak a régi helynévi vitát oldotta meg, hanem fontos adatokat közölt a bánáság és a vár fekvéséhez is. A kritikai történetírás kezdete óta Ćirković volt kétségtelenül a legnagyobb formátumú szerb középkorász.¹² A Macsóért folytatott 14. századi, különösen Stefan Dusán király, majd cár alatt folytatott szerb–magyar háborúk történetét közösen írta meg a jugoszláv–szerb bizantinológussal, Božidar Ferjančićsal. Közös munkájuk eredménye volt a Stefan Dusánról szóló történeti életrajz is, amelyben helyet kapott az addig csak hézagosan ismert szerb–magyar kapcsolatok ismertetése is.

Az újvidéki Đura Hardi idestova tíz esztendeje foglalkozik a macsói bánáság elsősorban 13. századi történetével. Fontos adatokat köszönhetünk neki a macsói hercegek és bánok 13. századi kronológiájáról, írt Rosztiszlav Mihajlovics vallásáról, haláláról, Macsó helyzetéről Rosztiszlav Mihajlovics idejében. E témában Hardi egy ukrán nyelvű cikket is publikált.¹³ Nemcsak a magyar, hanem általában a szerbül nem olvasó szakmai közönség számára is fontos a macsói bánásgról és Rosztiszlav Mihajlovicsról szóló német nyelvű tanulmánya.¹⁴ Hardi megírta Károly Róbert, a magyar király és szerb sógora, Dragutin István 1314-es péterváradai tárgyalásainak történetét. Ennek az uralkodói találkozáson a történetét a magyar és a szerb történészek eddig épp csak megemlítették, az esemény első feldolgozását a szerzőnek köszönhetjük.¹⁵ Hardi azon kevesek közé tartozik, akik rendszeresen használják a magyar történeti kutatás eredményeit, ráadásul nemcsak a 19. században keletkezett munkákat, hanem az újabbakat is. Más jellegű munkáihoz ő is gyakran használ kiadatlan forrásokat.

Néhány újabb, eddig publikálatlan szerb nyelvű doktori értekezés is érintette a szerb–magyar viszony középkori történetét. Ezek közül elsőként a belgrádi Történettudományi Intézet jelenlegi igazgatója, Srđan Rudić disszertációját kell megemlíteni, amely a *Bosanska vlastela u XV veku* (Boszniai nemesség a 15. században) címet viseli. Rudić munkája több helyen érintette a bosnyák–magyar kapcsolato-

12 Zemlja Mačva i grad Mačva. Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor 74. (2008) 3–20.

13 O poreklu mačvanskog 'bana' Rostislava Mihailoviča. Spomenica Istorijskog arhiva Srem 2. (2003) 15–32.; Rostislav Mihailovič, Dominus de Machou. Studia Balcanica Bohemo-Slova-ca (Brno) 6. (2006) 1. sz. 60–72.; Gospodari i banovi onostranog Srema i Mačve u XIII veku. Spomenica Istorijskog arhiva Srem 8. (2009) 65–80.; Kada je umro gospodar Mačve Rostislav Mihailovič? Spomenica Istorijskog arhiva Srem 11. (2012) 22–34.; O Mačvi sredinom XIII veka – prilog pitanju stausa Mačve u doba vladavine njenog gospodara Rostislava Mihailoviča. Spomenica Istorijskog arhiva Srem 10. (2011) 32–44.; Či Rostislav Mihajlovič buv banom Mačvi? In: Actes Testantibus. Juvilejnij zbirnik na pošanu Leontija Vojtoviča. Lviv, 2011. (Ukrajna. Kulturna spadščina, nacionalna svidomist, deržavnist 20.) 197–203.

14 Der Status von Matschwa in der Zeit Rastislav Michailowitschs. In: Slovakia and Croatia. Historical Parallels and Connections (until 1780). / Slowakei und Kroatien. Historische Parallelen und Beziehungen (bis zum Jahre 1780). Scientific Editors / Wissenschaftliche Redaktion Martin Homza–Ján Lukačka–Neven Budak. Ed. / Hrsg. Veronika Kucharská–Stanislava Kuzmová–Adam Mesiarkin. Bratislava, 2013. (Slovakia and Croatia I.) 128–135.

15 Da li je u Mitrovici 1314. godine došlo do susreta 'sremskog kralja' Dragutina i ugarskog kralja Karla Roberta? Spomenica Istorijskog arhiva Srem 6. (2007) 100–111.

kat, főleg a bosnyák főurak magyar politikáját. Marko Šuica 2006-ban megvédett, *Srpske zemlje između Turske i Ugarske: od Kosovske do Angorske bitke* (A szerb országok Törökország és Magyarország között a rigómezei csatától az ankarai csatáig) című doktori értekezése sokat használta a vonatkozó magyar okmánytárakat és a magyar történészek nem magyar nyelvű tanulmányait. Az újvidéki Svetozar Boškov 2011-ben védte meg *Antička i rana srednjovekovna prošlost u srpskoj istoriografiji* (Ókor és korai középkor a szerb történetírásban) címet viselő disszertációját. Boškov elsőként dolgozta fel a 19. századi szerb tankönyveket, többek közt az Aleksandar Sandić által írt *Istorija sveta* (Világtörténet) című tankönyvet, melynek második kötetében a szerző részletesen foglalkozik a szerb és a magyar királyok közti középkori kapcsolatokkal. Milica Kisić az elmúlt évben védte meg Bonfini munkájáról, *A magyar történelem tizedeiről* szóló értekezését, amely egyben az első részletes szerb elemzése e humanista történeti műnek. A disszertáció – bár szerzője történészi doktorátust szerzett vele – jelentős részben a mű nyelvi elemzését adja. Kisić le is fordította Bonfini művét, amelyhez olasz források és irodalom alapján részletes történeti magyarázó szöveget fűzött. A szerző részben egyedül, részben pedig Snežana Božanićsal közösen több tanulmányt publikált Bonfini munkájának egyes kérdéseiről. Kisić ugyan nem használta a magyar nyelvű Bonfini-irodalmat, fordítása és a közeljövőben megjelenő disszertációja mégis könnyen hozzáférhetővé teszi Antonio Bonfini munkásságát a szerb történészek számára.¹⁶ A legfrissebb doktori értekezést, amely a szerb–magyar kapcsolatokkal is foglalkozik, a belgrádi Miloš Ivanović készítette. Ivanović 2014 januárjában védte meg téziseit, témavezetője a már említett Marko Šuica volt. A mű címe: *Vlastela Države srpskih despota* (A nemesség a szerb előkelő rétegre kifejtett hatását a 14. század második és a 15. század első felében. Magyar hatásnak tulajdonítja a lovagi tornákat, amelyeknek szokása Magyarországról érkezett Szerbiába. Magyar hatásra bukkantak fel néhány szerb oklevélben, főleg Brankovics György latin nyelvű okleveleiben a familiárisok. Ezekben az iratokban a despota néhány bizalmas emberét jelölte e fogalommal. Magyar hatásnak tulajdonítja Ivanović azt is, hogy a szerb nemesség az ország védelme céljából szövetségre lépett egymással, e szövetségben a szerző az 1397-es temesvári országgyűlés példáját fedezte fel.¹⁷

Ivanović a szerb történészek legfiatalabb nemzedékéhez tartozik. Mellette néhány más, főleg belgrádi történészt kell még említeni, akik a szerb–magyar kapcsolatokkal foglalkoznak. Aleksandar Krstić elsősorban a Zsigmond kort kutatja, Zsigmond király délvidéki politikáját, különös tekintettel Brankovics György szerb despotához fűződő viszonyára. Krstić nemcsak a magyar forráski-

16 O Ivanu vitezu od Sredne u delu Rerum Ungaricarum decades. Istraživanja 23. (2012) 217–231.; Antonius Bonfinius i njegovo delo Rerum Ungaricarum decades kao izvor za istoriju Srba Pannonije i Balkana. Istorijско-filološka analiza i prevod sa komentarima. Doktori értekezés, kézirat. Novi Sad, 2013.; Antonio Bonfini, istoriograf ugarskog kraljevstva. Istraživanja 24. (2013) 149–169.

17 Vlastela Države srpskih despota. Doktori értekezés, kézirat. Beograd, 2013.

adványokat, hanem a magyar irodalmat is használja. Készülő doktori értekezése a *Članovi dinastija jugoistočne Evrope u srednjovekovnoj Ugarskoj* (Délkelet-Európa dinasztiáinak személyiségei a középkori Magyarországon). Emellett Krstić foglalkozott a középkori és kora újkori Versec és a Bánság történetével, továbbá Zsigmond király és Hunyadi János több kiadatlan oklevelét is publikálta. A magyar kutatók számára különösen érdekes lehet, hogy újabb adatokat közölt Milos Belmuzsevity vajdáról, aki a szerb állam bukása után telepedett le Magyarországon.¹⁸ Krstić egyike a legjelentősebb szerb kutatóknak, aki a később megjelenő műveiben is különös figyelmet fordít a szerb–magyar érintkezések történetére. Krstić munkatársa a belgrádi Történettudományi Intézetben Aleksandra Fostikov, aki megírta Demeter királyfi (Dmitar Kraljević), Világos várkapitányának, Zaránd megye ispánjának életrajzát. Demeter szerb nemesi családból származott, t és Zsigmond király szolgálatába lépett.¹⁹

Bosznia a középkorban független államisággal rendelkezett, fejlődése is több ponton eltért a szerb államtól, mégis szerb államnak tekinthető. Ez abban is megmutatkozott, hogy a bosnyák királyok kancelláriájának okleveleit szerb nyelven és cirill betűvel írták, igaz, ezek az oklevelek diplomatikailag a latin nyelvű magyar okleveles gyakorlatot követték.

A bosnyák–magyar kapcsolatokról a már többször említett Sima Ćirković értekezett, előtte pedig Vladimir Ćorović. Monográfiáikban ők dolgozták fel a bosnyák középkori állam történetét. Ćorović majd kilencen évvel ezelőtt írta meg I. Tvartko bosnyák király életrajzát. Sima Ćirković és Pavo Živković sokat foglalkoztak Bosznia késő középkori történetével, műveikben részletesen bemutatták a magyar külpolitika szerepét. A magyar történelmet főleg a latin nyelvű középkori magyar források alapján ismertették. Rokay Péter három kisebb tanulmányt közölt a bosnyák–magyar összeköttetések történetéhez a 2011-ben megjelent *Sima Ćirković akademikus emlékezete* című kötetben. Egyik az albán cím használatáról, a másik kettő pedig két, a bosnyák és magyar történelemben jelentős szerepet játszó személyről szól. A bosnyák történelemről szólva meg kell még említenünk Neven Isailović nevét, aki magiszteri értekezését *Politika bosanskih vladara prema Dalmaciji (1391–1409)* (A bosnyák uralkodók dalmát politikája) címmel írta meg, készülő doktori disszertációja pedig a középkori Bosznia uralkodói kancelláriájáról

18 Seoska naselja u Podunavlju i Posavini Srbije i južne Ugarske u 15. i prvoj trećini 16. veka. Istorijski časopis 52. (2005) 165–194.; Iz istorije srednjovekovnih naselja jugozapadnog Banata. 15. vek–prva polovina 16. veka. Zbornik Matice srpske za istoriju 73. (2006) 27–55.; Banat u srednjem veku. In: Banat kroz vekove-slojevi kulture Banata. Ured. Miodrag Maticki–Vidojko Jović–Vukova Zadužbina. Beograd, 2010. 65–90.; Vršac u srednjem veku. Istorijski časopis 59. (2010) 77–102., 60. (2011) 193–212.; Povelja despota Đurđa Brankovića o davanju u zalog poseda u ugarskoj Jovanu Hunjadiju. Stari srpski arhiv 11. (2012) 151–174.; Kralj Žigmund u Borči, ili kada je i kako Beograd predat Ugrima 1427. godine? Istorijski časopis 61. (2012) 115–127.; Dokumenti o ugarskim posedima despota Đurđa datim u zalog Jovanu Hunjadiju 1444. godine. Mešovita građa 32. (2011) 126–156.; Beogradsko pismo kralja Žigmunda građanima Šoprona. 7. novembar 1427. godine. Mešovita građa 33. (2012) 21–36.; Novi podaci o vojvodi Milošu Belmuževiću i njegovoj porodici. Inicijal. Časopis za srednjovekovne studije 1. (2013) 161–185.

19 O Dmitru Kraljeviću. Istorijski časopis 49. (2002) 47–65.

szól. E témáról Isailović már publikált néhány tanulmányt. Többek között kiadta Hervoja Vukcsics hercegnek Zsigmond királyhoz és Mária királynéhoz szóló levelét. Különösen dalmáciai tárgyú cikkeiben sokat használta a középkori magyar forrásokat.²⁰ Isailović és a már említett Fostikov kiadták Brankovics György Debrecennek szóló kiváltságlevelét. A kiadáshoz felhasznált irodalom többsége magyar nyelvű, ami azt mutatja, hogy a középkorászok legújabb generációja rendszeresen és kritikusan használja a magyar nyelvű szakirodalmat.²¹

Akárcsak korábban említett kollégái, Aleksandar Uzelac is a belgrádi Történettudományi Intézetben dolgozik. Fő kutatási területe a középkori tatár történelem európai vonatkozásai. Nemsokára könyv formájában is megjelenő doktori műve, *Srbija, Bugarska i Tatari u drugoj polovini XIII veka* (Szerbia, Bulgária és a tatárok a 13. század második felében) némileg a szerb–magyar kapcsolatokat is érintette.²²

Feltűnő, hogy nem is annyira az újvidéki, hanem a belgrádi történészek fordultak Szerbia és Magyarország kapcsolatainak tanulmányozása felé. A belgrádi hadtörténeti intézet folyóiratában néhány hónapja jelent meg egy részletes tanulmány az 1443–1444-es hosszú hadjáratról, Hunyadi János és Brankovics György despota viszonyáról. A szerző, Milomir Maksimović a belgrádi egyetem PhD-hallgatója, a cikk pedig mesterképzéses szakdolgozatának – amelyért a legjobb dolgozat címet nyerte el – egy része. Maksimović tanul magyarul és használja a magyar nyelvű történeti irodalmat.²³

Nehéz lenne arra a kérdésre választ adni, hogy van-e a szerb történetírásnak valamilyen általános beállítódása Magyarország középkori szerepének megítélésében. Általános negatív vagy pozitív képről nem beszélhetünk. Az egyes események értékelésében azonban sokszor hiányzik a magyar politikai tényezők megértése. A magyar történészek azonban hasonlóképpen kevés figyelmet fordítottak a szerbek szerepére a késő középkori Magyarországon. Az értékelés problémája kitűnően szemléltethető Zsigmond király 1389. évi szerbiai betörésének példáján. A szerb történészek régebbi generációja kárhoztatta ezért a magyar uralkodót, aki, úgymond, épp a rigómezei csata után támadta hátba Szerbiát. Rokay Péter hívta azonban fel a figyelmet arra, hogy Zsigmond király csupán azokat a területeket akarta visszaszerezni, amelyeket Lázár kenéznek adott, amikor az a magyar király vazallusa lett. Nemcsak a magyar királyok, hanem más nyugat-európai uralkodók is rendszeresen megtették ezt a hűbéri jog alapján. A hadjáratnak azonban van más érdekessége is. E hadjárat ugyanis Zsigmond király számára nem végződött szerencsésen. Valahol a Rudnik hegy alatt, vagy Rudniknál csatát veszített egy szerb sereg ellen, melyet egy Nikola Zojic nevű előkelő, Rudnik környékének ura vezetett. Ebből pedig az következik, hogy a rigómezei ütközet után maradt még olyan szerb haderő, amely képes volt a magyar sereget legyőzni. Lázár fejedelem és

20 Povelja vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića ugarskom kralju Žigmundu i kraljici Mariji. Građa o prošlosti Bosne 1. (2008) 87–97.

21 Povelja gospodina Đurda Brankovića kojom potvrđuje slobode građanima Debrecina. Mešovita građa 33. (2012) 57–68.

22 Srbija, Bugarska i Tatari u drugoj polovini XIII veka. Doktori értekezés, kézirat. Beograd, 2012.

23 Srbi i 'Duga vojna' 1443/1444. godine. Vojno-istorijski glasnik 1. (2013) 45–70.

Zsigmond király tehát nem bíztak egymásban, Lázár pedig fenntartott egy sereget arra az esetre, ha kitörne a háború közte és Zsigmond között.

A szerb kutatók többsége nem tud magyarul, a lefordított vagy idegen nyelven megjelent magyar műveket azonban szívesen használják. Engel Pál *Szent István birodalma* angol fordításban vagy Mályusz Elemér *Zsigmond király uralma Magyarországon* német nyelvű változata közkedvelt munka. Szakály Ferenc tanulmányai a középkori hadtörténetről, Jovan Nenad felkeléséről és a magyar–török háborúkról szintén gyakran forgatott művek. Hóman Bálint *Magyar történetének* német fordítását különösen az idősebb történészek közül használták sokan. Éppen ezért kellett külön is kiemelni ebben az áttekintésben azokat a szerb kutatókat, akik a legújabb magyar munkákat használták.

A középkori történelem művelése nincs annyira kitéve a politikai elvárásoknak, mint az újkori évszázadoké. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a jelenkor eszméi ne maradnának hatás nélkül a középkor évszázadainak leírására. A középkoros történészek éppúgy saját korukban élnek, mint bármely más szakma művelői, feladatuk azonban mégis az, hogy kortársaikkal megértessék a rég letűnt idők ma már nehezen értelmezhető eseményeit.

BORIS STOJKOVSKI

SERBIAN HISTORIOGRAPHY ON THE MEDIEVAL HUNGARIAN–SERBIAN RELATIONS

The author tends to give an overview of the contemporary Serbian historiography and its' different topics connected with the Hungarian–Serbian relations during the Middle Ages. The paper gives mostly a stress on the contemporary authors, especially on the younger generation of scholars, but the unforgettable works of the most prominent Serbian (and ex-Yugoslav) medievalists that have dealt with this topic.

It is notable that most of the younger generation historians work in Belgrade, ordinarily in the Institute of History, but at the Faculty of Philosophy, too. There are also, which is largely expectable, a number of scholars that work at the University of Novi Sad. The overview is given by the order of authors with a brief explanation of their articles (predominantly), monographs or the unpublished doctoral dissertations.

Considering the topics that are usually and commonly present in the papers of Serbian scholars and are connected to Serbian–Hungarian relations we can stress the following ones. Serbian scholars have given much contribution on the Serbian–Hungarian relations in the age of despot Stefan Lazarević and Đurađ Branković. There were many charters issued by these two noblemen critically published, also the influence of Hungary on Serbian medieval society is one of the topics. It is very important to say that the life and history of the families and the most prominent Serbian noblemen that had fled to Hungary after the fall of the Serbian medieval state is very much represented in the work of Serbian contemporary historians that write on the different aspects of Serbian–Hungarian medieval relations.

Even though that Serbian historiography still lacks some basic works on Serbian–Hungarian relations during the Middle Ages, there is a whole generation of scholars of middle and especially younger generation that deals with different aspects of Hungarian–Serbian relations during the medieval times.